

Євгенія Подобна,
аспірант,
Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1,
м. Київ, 04119, Україна, e-mail: jenia_podobna@mail.ru

УДК 007 : 070 (477)

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ПОЛТАВСЬКОГО ВІДДІЛУ РОСІЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПОКРОВИТЕЛЬСТВА ТВАРИНАМ

Стаття присвячена аналізу друкованих органів Полтавського відділу Російського товариства покровительства тваринам – «Союз покровительства животным» (1907–1908) та «Вестник южнорусского животноводства» (1908–1910), що стали одними з перших зоозахисних періодичних видань України. Викладено історію становлення та розвитку цих видань, уточнено вихідні дані, окреслене коло авторів часопису та членів товариства. Проаналізовано контент цих видань.

Ключові слова: зоозахисна преса, Російське товариство покровительства тваринам, журнал.

Вступ. Преса дореволюційної Полтави є важливою частиною історії розвитку української журналістики. Попри це більшість місцевих видань досі лишаються маловивченими. Різні аспекти історії становлення та розвитку періодики Полтавської губернії досліджували Н. Сидоренко, О. Сидоренко, О. Школьна, О. Дроздовська. Особливий інтерес становлять фахові часописи. Деякі з них є досить нетиповими для української журналістики дореволюційного періоду. Зокрема серед полтавських видань виділяються зоозахисні часописи – «Вестник южнорусского животноводства» та «Союз покровительства животным». Досі ці часописи були поза увагою дослідників, тому їх дослідження є актуальним.

Мега статті – визначити історію становлення та розвитку, а також контент періодичних видань Полтавського відділу. Для цього необхідно розв’язати такі завдання: визначити передумови виникнення зоозахисної преси в Полтаві; окреслити історію функціонування журналів «Вестник южнорусского животноводства» та «Союз покровительства животным»; проаналізувати та з’ясувати контент цих видань.

Об’єкт дослідження – полтавська дореволюційна журналістика.
Предмет – історія розвитку та контент журналів «Вестник южнорусского животноводства» та «Союз покровительства животным».

© Подобна Є., 2015

Методи дослідження. Історію становлення та розвитку періодичних видань було розглянуто за допомогою історико-хронологічного та історико-описового методів, тобто функціонування часописів вивчалось у контексті тогочасних суспільно-політичних реалій та в системі місцевої періодики, а основні етапи функціонування зазначеної преси розкривалися послідовно. Вихідні дані, змістове наповнення, жанрові особливості видань було розкрито завдяки описовому методу. Під час вивчення особливостей проблемно-тематичного наповнення видання також використано методи аналізу та синтезу. Завдяки біографічному методу, на основі аналізу мемуарів сучасників, вдалось уточнити деякі аспекти виходу журналу.

Результати й обговорення. Російське товариство покровительства тваринам сформувалось у листопаді 1865 р. Його члени боролися за покращання умов утримання тварин, передусім у сільських господарствах, проти неналежної експлуатації візницьких коней, засновували ветеринарні клініки та проводили просвітницькі заходи. Також члени товариства наполягали на впровадженні найбільш гуманних способів забою свійських тварин, переобладнанні бошень, наполягали на ухваленні закону, який би забороняв жорстоке поводження із тваринами. Ще однією, задекларованою у програмних документах метою було поширення знань із тваринництва. Члени товариства активно співпрацювали з періодичними виданнями – на сторінках цілої низки видань вони публікували статті, поширюючи свої ідеї [1, с. 3]. Згодом почали з'являтися регіональні відділи Товариства. Один із таких осередків створено в Полтаві.

Очолювали відділення перші особи губернії – губернатор та віце-губернатор. Зокрема станом на 1901 р. почесним головою був віце-губернатор К. Балясний, у 1908 р. – губернатор В. Князев, заступниками голови різного часу були В. Безпечников та В. Рейпольський, членами правління – В. Златорунський, О. Ринденков, М. Сосновський, Я. Федоренко, І. Лассман, Я. Цареградський, П. Стороженко, М. Балашев, В. Емніх, Є. Белавіна, Л. Лук'янович, І. Бурков, А. Пжецький, кандидатами у члени – К. Селівоненко, Н. Фесенко-Навроцький, Д. Уступний та ін. [2, с. 4].

У 1907 р. полтавський ветеринар, титулярний радник, працівник Полтавської міської стайні Володимир Златорунський звернувся до губернатора з проханням видавати у місті зоозахисний журнал. Дозвіл одержали і незабаром вийшов перший випуск ілюстрованого науково-популярного журналу «Союз покровительства животным» [3, с. 2]. Редакція декларувала його як «загальнодоступний, науково-популярний журнал, орган правління Полтавського відділу Російського

товариства покровительства тваринам». У журналі друкували статті з тваринництва, огляди діяльності місцевих товариств щодо покращання побуту тварин, селекції порід, зоотехніки.

У редакційному зверненні до читачів редколегія зазначала: «Ми визначили своєю метою усю увагу зосередити на практичному та науково обґрунтованому розв'язанні питань, що стосуються тваринництва у широкому сенсі цього слова, з усіма галузями, що до нього належать – сільському господарстві, домоводстві та торгівельно-промислому світі» (1908. – № 1). Тож передусім журнал мав на меті поширювати знання, зокрема велику увагу автори приділяли статтям із ветеринарії. На другому році видання було вирішено розширити медичний відділ, де переважно розглядалися хвороби, якими людина може заразитися від тварин чи продуктів тваринництва.

Статті до цього відділу писали здебільшого лікарі. Окремий пласт публікацій присвячувався методам обробки продуктів тваринництва. Зазначалося, що в журналі також друкуватимуться «вірші, фейлетони в дусі покровительства тваринам». «Вважаючи головним двигуном у справі покровительства тваринам виховання молодого покоління, ми відкрили шкільний відділ під назвою «Травневий союз», до якого ввійдуть доступні для школярів різного віку статті, повісті, оповідання, вірші, як із покровительства тваринам, так і з природознавства у найдоступнішому викладі» (1908. – № 1).

Програма видання подавала розділи: «Кореспонденція», «Бібліографія», «Корисні поради», «Питання та відповіді», «Урядові постанови», «Суміш», «Довідковий відділ», «Торговельні повідомлення», «Оголошення».

Автори журналу орієнтувалися на широке коло читачів – від селян до фахівців у галузі сільського господарства та зоології, тож на сторінках часопису друкували як наукові статті, так і матеріали доступною мовою, розраховані на читачів без освіти. Щоб дізнатися про смаки своєї аудиторії, виокремити найцікавіші рубрики й теми, редколегія надіслала у 1908 р. передплатникам питальники.

На цей час в Україні зберігся лише один, перший випуск «Союза покровительства животным» за 1908 р. Починався він із редакційної статті, де зазначалися завдання, які ставили перед собою автори, повідомлялося про нові рубрики тощо. На шпальтах видання вміщено некролог, присвячений річниці смерті почесного члена Всеросійського товариства покровительства тваринам Софії Карзинкіній. Вона була засновницею «Дамської ліги для боротьби з жорстокістю моди», видавала зоозахисну літературу, поширювала ідеї гуманного ставлення до тварин. З її іменем пов'язана і наступна публікація – «Пам'яті по-

чесного члена Московського відділу покровительства тваринам Софії Андріївни Карзинкіної». Номер продовжувала стаття «Покровительство тваринам», де розповідалося про історію зоозахисних спілок. Під зрубикою «Відділ кіннозводства» опубліковано огляд «Полтавська заводська стайня з 1884 по 1904 р.» І. Фетисова та «Заклик до кіннозаводчиків» (за матеріалами доповіді, виголошеної на з'їзді заводчиків Полтавської губернії) В. Русінова.

Читачів могла зацікавити публікація «Сільськогосподарська виставка в с. Русанівці Гадяцького повіту» Ю. Соколовського. Наступні матеріали присвячені стану ветеринарії в регіоні: «Полтавські губернські земські збори» (про кошторис видатків на ветеринарію), «Діяльність ветеринарно-бактеріологічної лабораторії Полтавського губернського земства в 1907 р.» (порушувалося питання виготовлення вакцин для домашніх тварин) Д. Уступного. Випуск продовжили статті «Земські заходи щодо поліпшення тваринництва», «Продукти тварин та їх правильна обробка і дослідження». Розглядаючи «роль та значення боєнь», автор акцентував увагу на незадовільному стані боєнь, численних порушеннях елементарних санітарних правил. «Хроніка» подавала зарубіжні та місцеві новини, що стосувалися тематики журналу. В рубриці «Корисні відомості» подано замітки «Тваринництво», «Свинарство», «Із бджільництва», «З рибальства» [5, с. 7].

Авторами та співробітниками журналу були: Є. Белавіна, Г. Вержицький, Н. Гайдовський-Потапович, А. Гоздовський, Р. Дунін-Марцинкевич, С. Євсеєнко, І. Єндовицький, П. Захаров, С. Климович, С. Лебедєв, Г. Коваленко, Б. Лук'янович, А. Манько, В. Мезенцев, А. Русінов, П. Осипчук, Є. Фісун, М. Трубецька, І. Фетисов, М. Щербатов, А. Пясецький.

Один примірник журналу коштував 10 коп. Передплата на рік становила 2 крб., 1 крб. – на півроку, за кордон – 3 крб. на рік. Редакція журналів знаходилась у Полтаві, по вулиці Пушкінській, 26.

Наступним виданням полтавського відділу Союзу покровительства тваринам став журнал «Вестник южно-русского животноводства». Часопис виходив тричі на місяць, таким чином, передплатники отримували 36 випусків на рік [6, с. 1671].

В оголошенні про передплату значилося: «Журнал присвячено раціональному тваринництву та дотичним галузям сільського господарства, а також промисловості». Заявлена редколегією програма видання виглядала так: «1) Оригінальні та перекладні статті з тваринництва усіх видів; 2) Птахівництво та бджільництво; 3) Сільське господарство, корми; 4) Природознавство; 5) Урядові розпорядження по всіх відділах програми; 6) Огляд закордонної літератури з фахових питань; 7)

Діяльність земства, міських установ та сільськогосподарських товариств; 8) Правознавство: юридичні питання в галузях тваринництва, сільськогосподарства та промисловості; 9) Промисловість та торгівля; 10) Спорт; 11) Зоотехніка. Продукти тваринництва та їх правильна обробка; 12) Хроніка: наукова, закордонна, внутрішня та місцева; 13) Критика та бібліографія; 14) Відповіді передплатникам на всі питання в межах програми; 15) Ветеринарно-медична допомога; 16) Юридична допомога; 17) Довідковий відділ» [7, с. 3].

У першому випуску надруковано статті «Томський кінь в Полтавській губернії» М. Щербатова, «Чистокровна українська худоба» С. Деконського, «Підготовка курей до несіння яєць» Я. Раїкіна та матеріали без підпису: «Годівниця для коней», «Молочна ферма Ф. Ф. Шульц та В. А. Лучинського», «Ярмарок у Нових Санжарах», «Кілька прикладів колективної розсудливості у бджіл», «Німецьке конезаводство», «Сибірська чума», «Знищення дрібної риби на Дону», «Рибальське товариство в Подільській губернії». Наукове значення мала публікація «Акліматизаційний зоологічний сад Ф. Е. Фальц-Фейна», що містить фактичні дані про становлення заповідника «Асканія-Нова».

Контент видання розподілявся між рубриками «З життя сільськогосподарських товариств», «Життя у сільських господарствах», «Діяльність земств», «Бджільництво», «Кормові засоби», «Хроніка», «Торгівля та промисловість», «Біографія», «Суміш», «Оголошення», «Довідковий відділ», «Питання та відповіді», «Бібліографія».

Як і було задекларовано в програмі, переважну більшість публікацій становили матеріали з тваринництва: «Деякі з порід коней, корів та овець» Самборського, «Забезпечення сільських стад Володимирської губернії племінними биками» Португалова (1908. – № 2), «Симентальський кіт у Східній Європі» Л. Д., «Голубина пошта» Л. Міщенко (1908. – № 4), «Стать і розмноження» Гр. К., «Бджільництво» Є. Фісуна (1908. – № 3). Велику увагу автори приділяли різним аспектам конярства: «Полтавська заводська стайня з 1884 по 1904 р.» Фетисова, «Рисистий кінний завод В. Л. Левченка» (1908. – № 2), «Який кінь потрібен для війни» (1908. – № 9).

Нерідко в журналі кореспонденти повідомляли про підбір правильних кормів: «Розвиток травосіяння в Нижньгородській губернії» (1908. – № 2), «Який має бути запас поживних речовин в тваринництві» (1908. – № 3), «Використання крові в корм птахам» (1908. – № 15). Значне місце відводилося ветеринарним питанням, методам лікування тварин, поширенню профільної освіти. Це, зокрема, публікації «Земська ветеринарія» Алякринського (1908. – № 3), «Ветеринар-зоотехнік» І. Попова (1908. – № 8), «До питання про введення викладання

сільськогосподарських знань у початкових і нижчих загальноосвітніх навчальних закладах» (1908. – № 13).

Постійними були повідомлення про діяльність сільськогосподарських товариств, звіти із засідань фахових товариств тощо. Серед них такі матеріали, як «Проект Верхньодніпровського дослідного поля для дослідження питання організації споживчого тваринного господарства у степовому районі» А. Коля «З'їзд ветеринарних лікарів», «Полтавське сільськогосподарське товариство» (1908. – № 2), «Діяльність Успенського товариства сільського господарства з 1 жовтня 1907 по 1 жовтня 1908 р.» Ф. Ю. (1908. – № 3), «Діяльність Полтавського сільськогосподарського товариства Полтавського повіту щодо поліпшення селянського вічарства» В. Дем'янка (1908. – № 5), «Бюро з тваринництва» Н. Тулайкова (1908. – № 8). Нерідко подавалися звіти з різноманітних тваринницьких і сільськогосподарських виставок: «Виставка птахівництва у Москві» А. Гоздовського (1908. – № 3), «Полтавська сільськогосподарська виставка», «Ювілейна виставка Київського Російського товариства правильного мисливства» (1908. – № 4).

Рідше друкувалися матеріали про здоровий спосіб життя, людські хвороби та їх лікування. Наприклад, «Боротьба з туберкульозом» В. Златорунського (1908. – № 2), «Курортне лікувальне молоко» (1908. – № 3). Спостерігались у журналі й публікації, що не стосувалися безпосередньої програми спеціалізованого видання. Скажімо, в № 3 за 1909 р. надруковано статтю «Роль жінки на селі», де проголошувалася необхідність активної участі жінок, передусім селянок, у розвитку сільського господарства. Автор наголошував на формуванні системи жіночої сільськогосподарської освіти, розповідав про досвід бельгійських селян, зазначав неабияку користь жінок у розвитку місцевого сільського господарства. У № 4 було опубліковано некролог Д. Квітки – відомого земського діяча, голови Полтавського сільськогосподарського товариства. Інколи на шпальтах журналу подавалися фейлетони, як-от «Біг на місці» М. Востокова (№ 29) [9, с. 3].

Серед авторів видання значилися князь М. Щербатов, С. Деконський, Я. Раїкін, І. Лісовський, А. Коль, проф. І. Попов.

Разом із журналом передплатники отримували «подарунки» – брошури, світлини, насіння тощо. У 1909 р. із кожним примірником редакція розповсюджувала фотографії кращих зразків тварин різних видів і порід, а також запропонувала чотири ілюстровані додатки: «Корми», «Штучне запліднення», «Поради з ветеринарії» та «Практичне ковальство». Зокрема з першим випуском журналу передплатники отримали безкоштовний додаток – папку альбому для фотографій, світлину коня Ватерлоо, насіння «Гаоляна» та плакат

про передплату на 1909 р. Із другим випуском розсилалася світлина кобили Прости [4, с. 3].

Окрім передплати та роздрібного продажу журнал поширювався в місцевих установах. Так, в оголошенні про передплату зазначалося: «Журнал надсилається сільськогосподарським товариствам та іншим відомчим установам Полтавського губернського земства, в усі бібліотеки, приватні читальні та інші установи Полтавського губернського комітету сприяння народній тверезості усіх повітів губернії». Для селян, сільських вчителів та духовенства діяла знижка на передплату – 25 % вартості. Також можна було отримати один «пробний» примірник журналу безкоштовно. З 1909 р. як додаток виходив часопис «Союз покровительства животным». Видання виходило в світ у друкарні Полтавського губернського правління. Останній, дванадцятий, випуск журналу з'явився у 1910 р. [10, с. 8]

Висновки. Тож можемо засвідчити, що Полтавське відділення Російського товариства покровительства тваринам не лише сприяло розвитку гуманного поводження із тваринами, місцевого тваринництва та поширенню наукових знань у регіоні, а й зробило внесок у розвиток місцевої журналістики. Журнали «Союз покровительства животным» та «Вестник южнорусского животноводства» стали першими паростками зоозахисної преси в Україні. Ці часописи стали принципово новим явищем у дореволюційній полтавській журналістиці. Контент видання становили науково-популярні та аналітичні статті з тваринництва, сільського господарства, практичні поради щодо поліпшення умов існування і годування тварин, матеріали, що пропагували гуманне до них ставлення. Автори не лишались осторонь місцевих подій, нерідко писали про важливі соціальні проблеми, публікували новини про діяльність сільськогосподарських товариств, зоозахисних організацій тощо. Окремо варто відзначити орієнтацію редакційної колегії на широке коло читачів: від дітей до фахівців із тваринництва та сільського господарства.

Подібна спеціалізована періодика є важливою ланкою у розвитку не лише місцевої, полтавської, журналістики, а й частиною загальноукраїнської системи засобів масової інформації, що розвивалися за різних історичних, суспільно-політичних і духовно-культурних умовах. Певно, такі природоохисні часописи не були поодинокими на українських теренах на початку ХХ ст., тож варто відшукувати аналогічні періодичні видання для вивчення їхнього контенту.

1. Даронов А. А. Задачи Общества покровительства животным. – Вильна, 1898. – 12 с.

2. Справочная книжка по Полтавской губернии на 1908 год. – Полтава : Типография губернского правления, 1907.

3. Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838–1917 рр.) : список / уклад.: Н. Сидоренко, О. Сидоренко, О. Школьна. – Київ, 1996. – 126 с.

4. Союз покровительства животным. – Полтава, 1908. – № 1.

5. Галактионов И. Д. Журналы печатного дела с 1867 по 1914. – СПб., 1914. – 42 с.

6. Беляева Л. Н. Библиография периодических изданий России: 1901–1916 гг. / Л. Н. Беляева, М. К. Зиновьева, М. М. Никифоров. – СПб. : Альфарет, 2012.

7. Вестник южнорусского животноводства. – 1908. – № 4.

8. Коваленко Г. Про пташок та про комах. – Полтава, 1907. – 30 с.

9. Корреспонденция // Полтавский голос. – 1908. – № 4.

10. Вестник южнорусского животноводства. – 1908. – № 2.

1. Daronov A. A. The tasks of Animal Protection Union / A. A. Daronov. – Vilna, 1898. – 12 p.

2. Reference book of Poltava province for 1908. – Poltava: Typographiya gubernskogo pravleniya, 1907.

3. Periodicals of Poltava and Poltava province (1838–1917) : list / comp. by N. Sydorenko, O. Sydorenko, O. Shkolna. – Lviv, 1996. – 126 p.

4. Soyuz pokrovitelstva zhyvotnym. – 1908. – № 1.

5. Galaktionov I. D. Published magazines since 1867 till 1914 / I. D. Galaktionov. – S.-Petersburg, 1914. – 42 p.

6. Belyayeva L. N. Bibliography of Russian press: 1901–1916 / L. N. Belyayeva, M. K. Zinovyeva, M. M. Nikiforov. – S.-Petersburg : Alfaret, 2012. – 1671 p.

7. Vestnik yuzhnorusskogo zhyvotnovodstva. – 1909. – № 4.

8. Kovalenko G. About birds and insects / G. Kovalenko. – Poltava, 1907. – 30 p.

9. Correspondence / Poltavsky golos. – 1908. – № 4.

10. Vestnik yuzhnorusskogo zhyvotnovodstva. – 1909. – № 2.

UDC 007 : 070 (477)

Periodicals of Poltava department of the Russian Animal protection Union

Yevgeniya Podobna, PhD student,

Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 36/1, Melnykova street, Kyiv, 04119, Ukraine, email: jenia_podobna@mail.ru

The article is devoted to the periodicals of Poltava department of Russian Animal protection Union, such as «Soyuz pokrovitelstva zhyvotnym» (1907–1910)

and «Vestnik yuzhnorusskogo zhyvotnovodstva» (1908–1910). These magazines proposed the first animal protection publications in Ukraine. The history and activities of the above mentioned Union and its periodicals in Poltava is examined, as well as some biographical and creativity features of the editor V. Zlatorunsky. It tells about the history of establish and development of those magazines, refined initial data, the authors of publications and members of society. Analyzed the content of those magazines, pointed on the main issues and topics of the articles.

Rare documents and facts about «Soyuz pokrovitelstva zhyvotnym» and «Vestnik yuzhnorusskogo zhyvotnovodstva» are found. New data on the Poltava journalism history were obtained. This information may be useful for Ukrainian students and educators, who study the history of the Ukrainian journalism.

Key words: *animal protection press, Russian Animal protection Union, magazine.*

Периодические издания Полтавского отдела Российского общества покровительства животным

Евгения Подобная, аспирант

Статья посвящена анализу печатных органов Полтавского отдела Российского общества покровительства животным – «Союз покровительства животным» (1907–1908) и «Вестник южнорусского животноводства» (1908–1910), которые стали одними из первых зоозащитных периодических изданий Украины. Изложено историю становления и развития этих изданий, уточнены исходные данные, определен круг авторов издания и членов общества. Проанализирован контент этих изданий.

Ключевые слова: *зоозащитная пресса, Российское общество покровительства животным, журнал.*